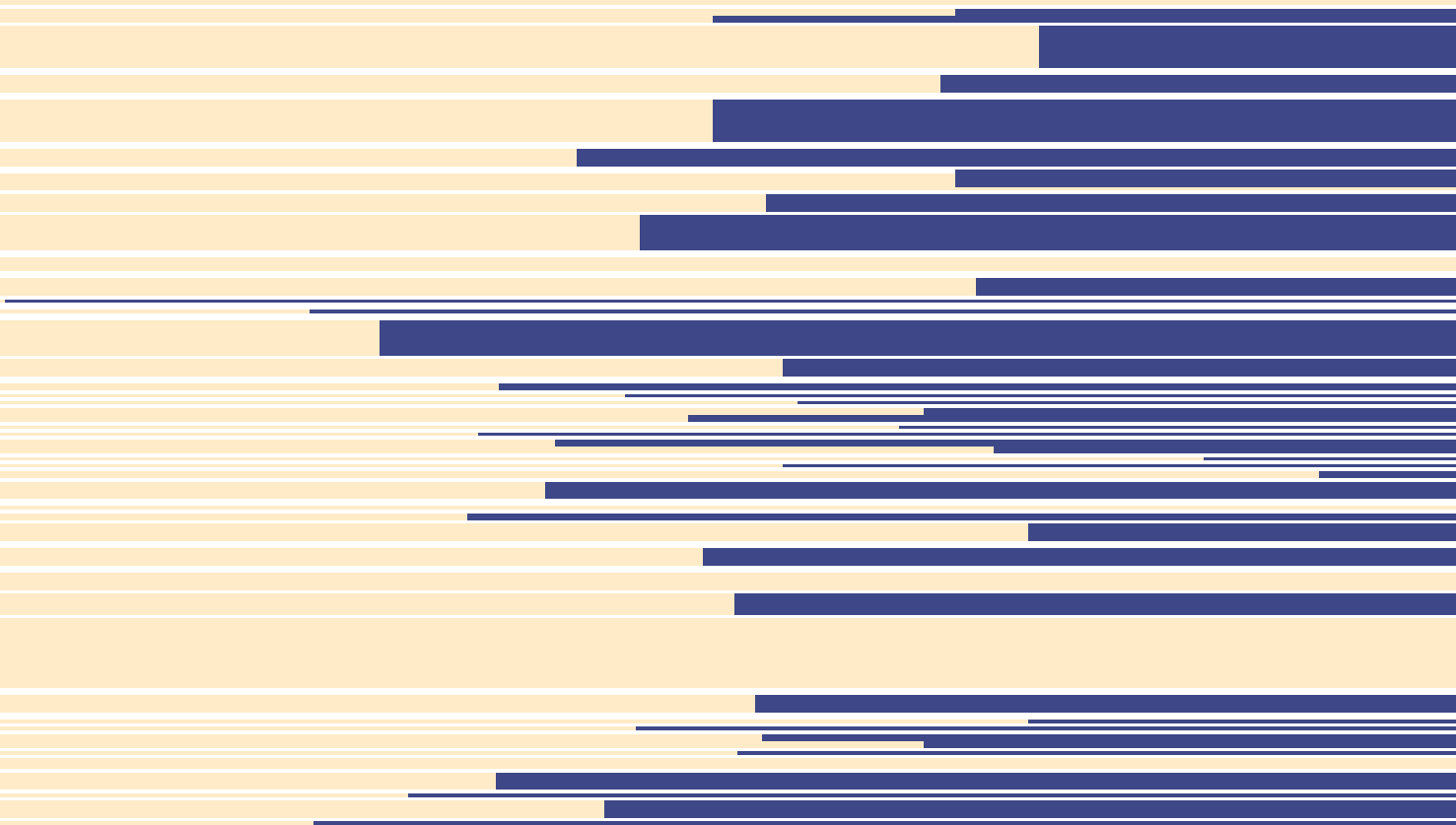

Commons
Network

DIGITALE

**Gemeenschapsgoederen en
Collectief Eigendom**

Explainer #2

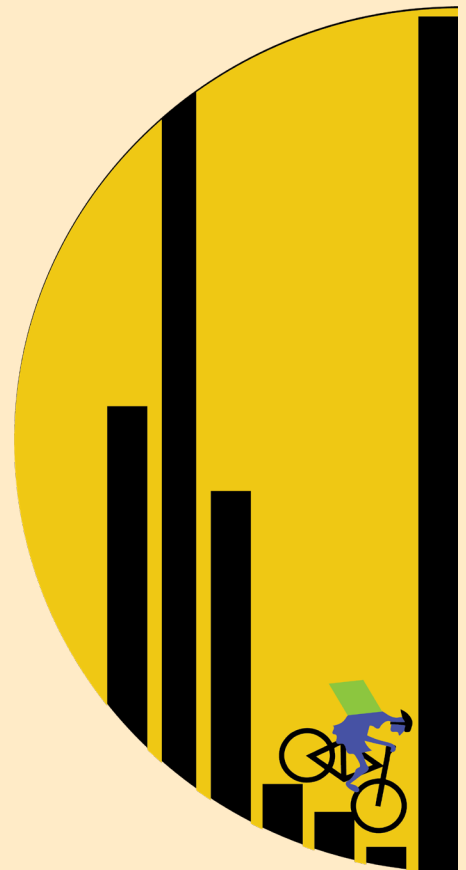
Dit document is het tweede in een serie toegankelijke Explainers over Digitale Gemeenschapsgoederen. De serie Explainers maakt deel uit van onze Transitiewerkplaats Digitale Gemeenschapsgoederen, waar we een actieve gemeenschap van betrokken experts, ambtenaren en praktijkmensen opbouwen en samen een gedeeld begrip van Digitale Gemeenschapsgoederen en de rol van de overheid verkennen. Wil je deel uitmaken van de gemeenschap? Meld je aan voor de mailinglijst op digitalcommons@commonsnetwork.org en je ontvangt onze maandelijkse Digital Commons nieuwsbrief met updates over wat er gebeurt in de Transitiewerkplaats, evenementen en aankondigingen, komende Explainers en andere kennisproducten.

Collectief Eigendom

Een van de belangrijkste bouwstenen van Digitale Gemeenschapsgoederen is Collectief Eigendom. Collectief Eigendom is een directe tegenhanger op het Privaat Eigendom dat het digitale domein domineert, en een belangrijke aanvulling op Publiek eigenaarschap door de overheid.

Collectief Eigendom neemt verschillende vormen aan. In sommige gevallen zit er een duidelijke grens aan het collectief van 'eigenaren', zoals bij [platformcoöperatieven](#). In andere gevallen is die grens meer diffuus, zoals bij open source projecten. Het concept 'eigendom' krijgt in die zin een bredere betekenis dan we in de huidige economie gewend zijn. De grens tussen wie op papier de wettelijke eigenaars zijn (als die er al zijn) en grotere groepen betrokken ontwikkelaars, gebruikers of andere stakeholders, vervaagt. Het is een van de redenen dat, wanneer men spreekt over Digitale Gemeenschapsgoederen, naast de termen eigendom en eigenaar ook vaak de termen beheer en beheerder worden gebruikt.

Digitale hulpbronnen en technologieën hebben een belangrijke eigenschap die diffuse grenzen van 'het collectief' mogelijk maakt: ze zijn in theorie oneindig kopieerbaar en herbruikbaar. De digitale hulpbron raakt niet 'op' en daarom kunnen gebruikersrechten flexibel worden toegepast naarmate er meer beheerders en gebruikers bijkomen. Dit is een cruciaal verschil met fysieke hulpbronnen zoals water of energie.

Voorbeeld

Consul Democracy: Open source en open grenzen

[Consul Democracy](#) is een project dat in 2015 door de gemeente Madrid werd ontwikkeld en inmiddels wordt aangestuurd door de Consul Democracy Foundation. Het betreft een open source software en platform dat gemeenten, nationale regeringen en andere overheden gratis kunnen 'kopiëren', aanpassen en gebruiken voor digitale burgerparticipatie. Er bestaan nadrukkelijk geen wettelijke eigenaren van de software, individueel noch collectief. In plaats daarvan bepaalt de internationale licentie GNU Affero General Public License Version 3 dat modificaties van de Consul Democracy software ook weer publiek toegankelijk moeten worden gemaakt en dezelfde licentie dragen. Het heeft ertoe geleid dat de software al meer dan 1100 keer werd gekopieerd en aangepast of doorontwikkeld, soms met belangrijke modificaties en weer nieuwe beheer- en gebruikersgemeenschappen. Het succesvolle Decidim is daar het beste voorbeeld van.

Collectief vs. Publiek Beheer

Collectief Beheer is iets anders dan Publiek Beheer van digitale hulpbronnen. Collectief Beheer definiëren we simpelweg als het beheer door groepen burgers of organisaties, terwijl Publiek Beheer vooral verwijst naar de overheid. Digitale Gemeenschapsgoederen ontstaan vaak vanuit de samenleving zelf, van ‘onderop’. Hiermee ontstaat ook een onderscheid tussen hun collectieve belangen en het ‘publiek belang’, hoewel die twee in de praktijk kunnen overlappen. Digitale Gemeenschapsgoederen dienen soms een lokaal of specifiek collectief belang, zoals bij een lokale platformcoöperatie van taxichauffeurs of een data commons voor een bepaalde patiëntengroep, maar vaak dienen ze ook een breder publiek belang, zoals Wikipedia dat doet.

Het concept collectief eigendom of collectief ‘beheer’ roept de vraag op: eigenaar of beheerder van wat precies? De meeste ideeën voor Digitale Gemeenschapsgoederen richten zich op de applicatielaag van de Internet ‘stack’. Kunnen we sociale medianetwerken ontwerpen die meer gedistribueerd zijn? Kunnen we transparante technologieën ontwikkelen die het digitale leven minder afhankelijk maakt van de grote platforms? Toch kan – en moet – de nadruk ook ‘lager’ in de stack, op de data-, identiteits- en ondersteunende softwarelagen van het ecosysteem liggen.

> [Lees ons werk over dit ecosysteem in ons werk over Generatieve Interoperabiliteit](#)

Het is aan burgers en publieke organisaties om uit te maken welke digitale technologieën beter passen bij dan wel Publieke dan wel Collectieve beheersvormen, of een mix daarvan. Toch kan over het algemeen gezegd worden dat, hoe ‘lager’ in de stack, hoe meer een rol voor de overheid voor de hand ligt. Denk dan bijvoorbeeld aan het ontwikkelen en het beheer van ondersteunende technologieën die breed kunnen worden ingezet en diverse Digitale Gemeenschapsgoederen kunnen faciliteren, zoals betaalsystemen, gefedereerde protocollen of gebruikersverificatiemechanismen. Hoewel dit soort ‘publieke digitale infrastructuur’ tegenwoordig vooral Privaat Eigendom is, ontstaan er wel steeds meer Digitale Gemeenschapsgoederen die in Collectief Beheer alternatieven ontwikkelen, zoals [IRMA](#) of [Matrix](#).

Voorbeeld

DigiD: Van Publiek Eigendom naar Collectief Beheer?

DigiD is het standaardidentificatie- en authenticatiemechanisme bij gegevensuitwisseling met de overheid via internet. Met DigiD kunnen Nederlandse burgers inloggen op de website van onder andere de gemeente, de UWV, de Sociale Verzekeringsbank en de Belastingdienst. Het publieke ict-agentschap Logius, dat verantwoording afdraagt aan de Minister van Binnenlandse Zaken, ontwikkelt en beheert de technologie en haar broncode. DigiD werd in 2003 in gebruik genomen en was gedurende twintig jaar volledig in Publiek Beheer. In januari 2023 werd de broncode van de DigiD-software omwille van de transparantie van overheidstechnologie openbaar gemaakt, weliswaar als ‘alleen-lezen’ bestand, (nog) niet als collaboratief ontwikkelproject in Collectief Beheer. De EUPL licentie maakt het gebruik, de reproductie, modificatie en distributie van de originele broncode mogelijk maakt.

Maatschappelijke potentie

De verspreiding en het hergebruik van digitale technologieën en broncodes, mogelijk gemaakt door open gebruikers- en beheermodellen, hebben een enorme maatschappelijke en economische potentie. Private eigendomsmodellen werken die potentie vaak direct tegen. Zolang de ontwikkeling van de overgrote meerderheid van de communicatietechnologieën gedreven wordt door private investeringen, zullen de resulterende diensten en middelen altijd geoptimaliseerd zijn voor het genereren van een financieel rendement voor hun financiers.

Juridisch zorgt strikt intellectueel eigendom, in de vorm van copyright-licenties, trademarks en patenten, ervoor dat mogelijke belanghebbenden worden uitgesloten van gebruik en mede-beheer.

Een veelgehoord argument vóór de strikte bescherming van intellectueel eigendom en Privaat Eigendom is dat niemand de moeite zal nemen te innoveren wanneer iedereen de innovatie zomaar kan inzien en gebruiken. Digitale Gemeenschapsgoederen keren die logica om: innovatie is pas mogelijk wanneer kennis en technologieën worden gedééld. De traditionele logica is bij nadere bestudering geen argument voor innovatie, maar voor het vermogen van een private partij om financieel rendement te halen uit een innovatie; de commons-logica gaat over innovatie in brede maatschappelijke en economische zin.

Collectief Eigendom of Beheer, in al zijn verschillende vormen, maakt het mogelijk om digitale technologieën te optimaliseren voor andere doeleinden dan winstbejag en het vermeederen van aandeelhouderswaarde, zoals inclusiviteit, transparantie en democratische controle, maar ook voor economische rechtvaardigheid en innovatie.

Voorbeeld

X: Aandeelhouderswaarde overtroeft maatschappelijke waarde

De ‘open API’ van **Twitter** stond lange tijd bekend als een van de meest waardevolle ter wereld, omdat het een achterdeur in het platform was die het gebruik en de archivering van twitterdata voor verschillende economische en sociale doeleinden mogelijk maakte, zij het beperkt door de gebruiksvoorwaarden van Twitter. Hoewel verre van een Digitaal Gemeenschapsgoed, gebruikten non-profits de API en de ‘open data’ om automatisch te tweeten over de waarschijnlijkheid van zwaar weer of klimaatrampen in hun regio’s, bedrijven om diensten te leveren die Twitter zelf niet leverde, zoals het massaal verwijderen van tweets, en taal- en communicatiewetenschappers om de interacties en het gedrag van Twitter-gebruikers te bestuderen voor hun onderzoek. Niet lang na de overname door Elon Musk eind 2022 werd de toegang tot de API “gemonetariseerd” en verving het platform de gratis toegang voor betaalde toegang (tot \$42.000 voor een jaar toegang op bedrijfsniveau). Velen moesten als gevolg daarvan hun activiteiten staken.

Commons Network
<https://www.commonsnetwork.org>

In samenwerking met BZK

March 2024

Illustrations by littlebylittle.co ©

